

Politické systémy východní Asie

Typy politických režimů

- A) **Liberální demokracie** (Japonsko, Tchajwan, Jižní Korea)
- B) **Hybridní demokracie** = lze u nich pozorovat silné oslabení nebo úplné odbourání liberálních prvků (občanských a politických práv občanů, dělba moci) na úkor demokracie bez liberálních rys. Objevuje se snaha o expanzi silného suveréna, volby sice obvykle naplňují určitou míru demokratičnosti, ale zpravidla je doprovází alespoň nepřímá politická manipulace). Politická soutěživost je tak mnohdy reálně výrazně omezená.
- C) **Totalitní režimy** (KLDR?, v minulosti Čína?) = usilují o totální rozšíření a pronikání moci státu, ideologizaci politiky v podobě politického náboženství a politické ovládnutí všeho, včetně mimopolitické oblasti člověka.
- D) **Posttotalitní režimy** (dnešní Čína?) = větší míra společenského pluralismu než v režimech totalitních (ovšem nelze nalézt žádné příznaky pluralismu politického) vůdcové bývají více byrokratičtí a technokratičtí než charismatičtí, vedoucí ideologie stále plní funkci „posvátné knihy“, je ale stále více považována za utopii v negativním smyslu, společenskému životu stále dominují režimem vytvořené mobilizační prostředky, ačkoli již ztratily intenzitu svého působení.
- E) **Autoritativní režimy** (dnešní Čína?, do 80. let Tchajwan, Jižní Korea) = nedemokratické režimy s limitovaným politickým pluralismem, bez vybroušené a vedoucí ideologie, zato s typickou mentalitou, bez extenzivní či intenzivní trvalé politické mobilizace, v nichž vůdce či výjimečně malá skupina uplatňuje moc uvnitř formálně špatně definovaných, avšak předvídatelných hranic.
- F) **Sultanistické režimy** (KLDR?) = ekonomický a společenský pluralismus sice zcela nezmizel, ale je subjektem nepředvídatelných a despotických intervencí. „Sultánova“ moc není omezena, neexistuje vláda zákona, setkáváme se s nízkou mírou institucionalizace a se silnou fúzí privátního a veřejného. Není vystaven ani na ideologii, ani na mentalitě, vyjma despotického personalismu (extrémní glorifikace vůdce). Je používána nízká občasná manipulativní mobilizace ceremoniálního typu, periodicky se mobilizují parastátní skupiny, jež užívají násilí proti oponentům režimu. Režim vykazuje vysoce personalizované silně dynastické tendence.

Charakteristické rysy východoasijských režimů

- a) Orientace spíše na ekonomické než politické cíle;
- b) Široká podpora „silnému státu“;
- c) Všeobecně sdílená ochota respektovat vůdce;
- d) Značný důraz se klade na pospolitost a společenskou soudržnost;

Čína

- duální systém výkonu politické moci.
- Politická moc je vykonávána dvěma vertikálně integrovanými, ale vzájemně propojenými institucemi = čínskou komunistickou stranou řízenou politbyrem a jeho stálým výborem a vládním aparátem, v jehož čele je premiér předsedající státní radě.
- Důležitou roli v čínské politice má armáda a Národní lidový kongres.
- Také kontrola nad armádou je pevně v rukou komunistické strany – personální složení Ústředního vojenského výboru strany je identické se složením Ústřední vojenské komise Čínské lidové republiky.
- Současná institucionální struktura Číny byla zakotvena ústavou z roku 1982 (vůdčí role komunistické strany je pětkrát zmíněna v preambuli, avšak přímo není zakotvena v žádném z článků – nejednoznačnost ohledně legální základy mocenského postavení komunistické strany).
- V politickém systému Číny neexistuje žádná relevantní institucionalizovaná opozice vůči Čínské komunistické straně.

Komunistická strana Číny

- Byla založena v Šanghaji v roce 1921, dnes je s 78 miliony členy největší politickou stranou na světě.
- Strana operuje na základě principu tzv. „demokratického centralismu“.
- Nejde o jedinou povolenou politickou stranu v Číně, avšak ty ostatní podléhají její kontrole.
- V minulosti byl hlavním legitimizujícím principem strany marxismus a oddanost budování socialistického systému, od 80. let je stále častěji jako legitimizující princip vyzdvihován nacionalismus.
- Klíčovými orgány strany jsou Stálý výbor politbyra (9 členů, v roce 2012 došlo ke snížení počtu na 7 členů), Politbyro (24 členů), Sekretariát v čele s Generálním sekretářem, Centrální vojenský výbor a Disciplinární inspekční výbor.
- Ústředním orgánem strany je stranický kongres, jež se koná jednou za 5 let.
- Bez členství ve straně není prakticky možné v Číně vykonávat žádnou významnou funkci.
- Mimořádný důraz je kladen na systém kolektivního vedení strany a vlády.
- Postup ve straně vychází z čínského konceptu meritokracie = kombinace efektivity při vykonávání dosavadní funkce a podpory ze strany nadřízených představitelů. Tento princip se však neuplatňuje důsledně = netýká se případů potomků a příbuzných (tzv. „princátka“) významných stranických funkcionářů, kteří mají často strmou kariéru bez ohledu na skutečné schopnosti.
- Obměna vedení strany v roce 2012 – nástup „páté generace“ vůdců, v čele politbyra (a tím i Číny) se ocitl Si Ťin-Pching, syn významného představitele první generace čínských vůdců a člen politbyra od roku 2007.

Vládní aparát

- Klíčovým orgánem je Státní rada (premiér, vicepremiéři, státní rádci, ministři) na čele premiérem.
- Funkce prezidenta je do značné míry ceremoniální, je volený Národním lidovým kongresem.
- Hlavní legislativní těleso představuje Národní lidový Kongres.
- Důležitá je pak i Ústřední vojenský výbor.

Japonsko

- Současný politický systém byl zformován v důsledku vojenské porážky Japonska = klíčová role USA a konkrétně generála MacArthura.
- Přijetí nové japonské ústavy v roce 1946 (účinnosti nabyla od 3. května 1947).
- Ústava kodifikovala jiný ústavní systém, který sice vnějškově obsahuje některé tradiční japonské prvky, reálně však přinesla zásadní zlom k demokracii západního typu.
- Dnes můžeme v případě Japonska hovořit o kabinetně-parlamentním režimu, který je charakteristický silným postavením kabinetu v režimu a silným postavením premiéra v rámci kabinetu.
- Silný vliv frakcionářství v rámci japonské politiky.
- Role zokugiin.

Výkonná moc v Japonsku

- Japonský císař není dle nové ústavy hlavou státu a není ani součástí výkonné moci.
- V souladu se specifickými japonskými tradicemi stojí mimo „klasické“ západní kategorie.
- Je unikátním symbolem celého státu a společnosti, v žádném případě ale nemá reálnou moc a nezasahuje do politického dění. Ústava jej výslovně zbavuje možnosti řídit stát a přikazuje mu ve státních záležitostech konat jedině se souhlasem kabinetu.
- Jedinou součástí výkonné moci je tak v Japonsku kabinet složený z premiéra a ministrů. Premiéra jmenuje císař na návrh obou komor parlamentu, jednotlivé ministry jmenuje a odvolává premiér dle svého uvážení.
- Kabinet je kolektivně politicky odpovědný Sněmovně reprezentantů, ale současně je před parlamentem chráněn ustanovením, že premiér může v případě vyslovení nedůvěry do 10 dnů Sněmovnu rozpustit.
- Pozice kabinetu v politickém systému je velmi silná. Vytváří vnitřní i zahraniční politiku a řídí celou státní správu, podléhá mu rozvětvená síť ústředních i regionálních vládních agentur. V rámci kabinetu pak převládá premiér, který vytyčuje politiku, řídí jeho činnost a dohlíží na práci ministrů.

Zákonodárná moc v Japonsku

- Japonský parlament je dvoukomorový, skládá se ze Sněmovny reprezentantů (volena na 4 roky) a Sněmovny rádčů (volena na 6 let, každé 3 roky se obmění jedna polovina).
- Na rozdíl od éry Meidži jsou obě komory voleny v přímých všeobecných volbách a nejsou si rovny ve svých kompetencích (asymetrický bikameralismus ve prospěch Sněmovny reprezentantů).
- Kompetence parlamentu spadají do oblasti legislativní, kreační (určování kandidáta na premiéra) a kontrolní.
- Do Sněmovny reprezentantů se při volbách užívá navrstvující smíšený volební systém (300 poslanců voleno prostou většinou v jednomandátových volebních obvodech a 180 je voleno proporčně v 11 obvodech o velikosti od 6 do 30 mandátů). Do Sněmovny rádčů se při volbách používá smíšený volební systém, kdy je 146 členů komory voleno prostou většinou ve vicemandátových volebních obvodech a 96 proporčně v jednom celostátním volebním obvodě.

Stranický systém Japonska

- Do roku 1955 v Japonsku existoval umírněný multipartismus s relativně pravidelným střídáním stran u moci. V roce 1955 se dvě hlavní strany, Liberální strana a Demokratická strana, v reakci na integrační pokusy socialistů spojily v Liberálně demokratickou stranu (LDP), která v následujících letech zcela ovládla japonský stranický systém = vznikl tzv. systém predominantní strany.
- Až do roku 1976 LDP získávala nadpoloviční většinu křesel ve Sněmovně reprezentantů a vytvářela jednostranické většinové kabinet, v dalším období, až do 1993, sice také nadále bez přerušení vládne, ale už ne výhradně sama.
- V letech 1993-1994 se strana poprvé ocitla v opozici, neboť sice ve volbách vyhrála, avšak ostatní strany se proti ní spojily.
- V červnu 1994 se LDP vrátila k moci (v koalici se sociálními demokraty) a udržela se si pozici (a současně zvítězila v každých volbách) až do roku 2009.
- V parlamentních volbách 30. srpna 2009 ale LDP poprvé prohrála (v souboji s Demokratickou stranou Japonska) a ocitla se v opozici.
- Vláda Demokratické strany Japonska však v důsledku neschopnosti řešit ekonomické problémy země i řady skandálů ztratila důvěru – návrat LDP k moci po volbách v roce 2012.
- Hlavní politické strany v Japonsku jsou Liberálně demokratická strana Japonska (LDP), Demokratická strana Japonska, Nová strana pro čistou politiku, Sociálně demokratická strana a Komunistická strana Japonska.

Politický systém Korejské republiky

- Současná podoba Korejské ústavy byla schválena v roce 1987 (jde o novelu ústavy z roku 1948) a je založena na diskusích mezi vůdci reformních sil a režimem vojenského diktátora Ro Tcha-ua.
- I po procesu demokratizace zůstává Jižní Korea prezidentským režimem.
- Z hlediska ústavy je Jižní Korea paternalistickým státem, který vychází zejména z neokonfuciánských tradic.
- Změna ústavy je možná, jen pokud ji podpoří dvě třetiny poslanců, následně pak nejpozději do 30 dnů občané v referendu (hlasování se musí účastnit nejméně polovina voličů oprávněných volit do Národního shromáždění).

Výkonná moc v Korejské republice

- Korejská republika je prezidentským systémem, v němž výkonnou moc tvoří prezident, jemuž jsou podřízeni premiér a členové kabinetu (jejich výběr je na prezidentovi).
- Faktickým šéfem vlády je tak sám prezident.
- Prezident je volen v přímé jednokolové volbě (po roce 1988 tak ani jednou vítěz nezískal absolutní většinu hlasů) na dobu pěti let. Není zde však žádná možnost znovuzvolení.
- Prezident velí ozbrojeným silám, je zodpovědný za ochranu nezávislosti, teritoriální integrity a státní kontinuity. Garantuje ústavnost a má povinnost „upřímně prosazovat mírové sjednocení domoviny“.
- V případě absence potřebné legislativy může prezident vydávat dekrety (s časově omezenou platností) a vůči parlamentu má suspenzivní veto, které může být přehlasováno dvěma třetinami všech poslanců.
- Prezident vybírá premiéra, kandidát však musí být potvrzen parlamentem. Již bez potřeby souhlasu parlamentu pak na návrh premiéra jmenuje jednotlivé ministry kabinetu.
- V realitě je prezident často neomezeným vládcem Korejské republiky (tzv. „imperiální prezidencialismus“), což je dáno i tím, že prakticky bez výjimky prezidenti disponují parlamentní většinou.

Zákonodárná moc a stranický systém

- Zákonodárnou moc v Jižní Koreji reprezentuje jednokomorový parlament - Národní shromáždění (kukhoe). Počet poslanců je pohyblivý, je stanovena jen dolní hranice (200), ale v posledních třech volebních obdobích se počet poslanců ustálil na čísle 299.
- Předpokládá se, že po sjednocení bude mít parlament dvě komory.
- Poslanci jsou voleni na čtyřleté funkční období, přičemž pět šestin je voleno v jednomandátových volebních obvodech systémem prosté většiny; zbylá šestina mandátů je rozdělena mezi politické strany na základě jejich celkových výsledků ve volbách proporčním způsobem.
- V Korejské republice se nikdy nevytvořil systém politických stran známý ze západních demokracií.
- Politické strany jsou velmi slabé, průměrný život politické strany se v období let 1988-2000 scvrkl na 2,5 roku a málokterá politická strana přežila svého zakladatele.
- Většina stran má neideologickou povahu a vznikají především jako podpůrné organizace jednotlivých politických osobností. Často v nich vznikají frakce (opět velmi personální povahy) a obvykle dochází k tomu, že představitel frakce, jenž stranou není nominován do volby prezidenta, stranu se svou frakcí opustí a založí si stranu vlastní.
- V prezidentských volbách v roce 2012 poprvé zvítězila žena – konzervativní kandidátka Pak Kun Hje, dcera bývalého jihokorejského diktátora z 60. a 70. let Pak Čong-hia.

Politický systém Taiwanu

- Na konci 80. a na počátku 90. let na Taiwanu došlo k úspěšnému přechodu od autoritativního režimu k demokracii.
- Konsolidované demokratické zřízení se stalo jedním ze symbolů taiwanského úspěchu a demokratický režim je rovněž prostředkem, pomocí kterého se buduje taiwanská identita.
- Ústava Čínské republiky na Taiwanu byla přijata Národním shromážděním v roce 1946 (tehdy šlo o ústavu celé Číny). Po přechodu k demokracii byly zrušeny dodatky z roku 1948, které umožnily etablování autoritativního režimu Kuomintangu, avšak místo nich bylo v letech 1991-2005 přijato celkem 12 dodatků, které původní dokument přizpůsobily demokratickému prostředí a faktu, že je ústava účinná pouze na území Taiwanu.
- Institucionální podoba politického systému Taiwanu vychází ze Sunjatsenovy filozofie = státní moc je rozdělena na pět složek (tzv. Dvorů).
- Jde o Výkonný dvůr (vláda), Legislativní dvůr (parlament), Soudní dvůr, Kontrolní dvůr (nejvyšší dozorní orgán Taiwanu disponující pravomocemi v oblasti odvolávání státních úředníků, cenzury a finančních kontrol) a Zkušební dvůr (instituce, která odpovídá za systém státní správy za odbornou i morální úroveň státních zaměstnanců - zkušebními mechanismy prověřuje způsobilost kandidátů na pozice ve státní správě)..
- Hlavou státu je přímo volený prezident, přičemž vzhledem k jeho značným pravomocem i z reálného fungování politického systému lze Taiwan označit za poloprezidentský systém.

Prezident a vláda

- Prezident je přímo volený (na jedné kandidátce s viceprezidentem) na základě volebního systému prosté většiny.
- Reprezentuje Taiwan navenek a disponuje zvláštními ústavními pravomocemi při řízení státu (vzhledem k mezinárodní situaci smí se souhlasem Legislativní rady vyhlásit výjimečný stav; v případě ohrožení Taiwanu a jeho obyvatel může vydávat mimořádné dekrety, které ale musí být nejpozději do 10 dnů schváleny Legislativní radou).
- Prezident může jmenovat premiéra a vládu (Výkonný dvůr) bez souhlasu parlamentu. V případě, že je premiéru vyslovena nedůvěra, může prezident jmenovat nového premiéra, nebo může zákonodárny sbor rozpustit.
- Prezident disponuje dalšími důležitými jmenovacími pravomocemi (např. Jmenuje prezidenty a členy Justičního, Kontrolního i Zkušebního dvora či nejvyššího státního zástupce).

Zákonodárná moc a stranický systém

- Legislativní dvůr, který lze považovat za jednokomorový parlament, představuje nejvyšší zákonodárny orgán Taiwanu.
- Je tvořen 113 členy, kteří jsou voleni v přímých volbách na dobu čtyř let.
- Pokud jde o stranický systém, z hlediska formátu stranického systému se jedná o multipartismus, ovšem z hlediska mechanismu fungování systém připomíná bipartismus.
- Pět relevantních stran tvoří dvě parlamentní koalice (modrý tábor = Kuomintang, Nová strana a Strana blízká lidu; zelený blok = Demokratická pokroková strana, Aliance taiwanské jednoty).
- Programové rozdíly mezi taiwanskými stranami jsou poměrně malé, až na téma budoucnosti Taiwanu (strany se naopak neprofilují na ideologické ose levice/pravice – obě nejsilnější strany chtějí budovat stát blahobytu).
- Zatímco Kuomintang byl stranou, která podporovala sjednocení ostrova s pevninou, Demokratická pravicová strana prosazovala pozvolnou cestu k nezávislosti. Dnes se ale i v tomto tématu rozdíly mezi oběma hlavními stranami zmenšují (což vychází z toho, že většina obyvatel preferuje zachování současného statusu quo).